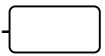
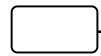

Sociale participatie van jongeren en jongvolwassenen met een visuele beperking die ooit of nooit
speciaal onderwijs hebben gevolgd

Marilou Strijers

Studentnummer:2510397

Begeleider: dr. S.Kef

Bachelor these: Orthopedagogiek

25-7-2014

Vrije Universiteit Amsterdam

Inhoudsopgave

Abstract	3
Samenvatting	4
2. Theoretische achtergrond	8
3. Methode.....	17
3.1 Procedure	Fout!Bladwijzer niet gedefinieerd.
3.3 Instrumenten.....	17
3.4 Data analyse.....	21
4. Resultaten	22
4.1 Sociale participatie van ooit regulier onderwijs versus ooit speciaal onderwijs	22
4.2 Samenhang tussen de indicatoren van sociale participatie; grootte van het sociale netwerk en diversiteit van het sociale netwerk.....	24
4.3 MentorSupport.....	25
4.4 Verschil tussen jongvolwassenen die ooit speciaal onderwijs hebben gevolgd of nooit speciaal onderwijs volgens de maatschappij	26
5. Conclusie	27
5.1 Sterke en zwakke punten van het onderzoek	30
6. Bijlagen	34
6.1 Wervingsbrief Sociale Participatie	34
6.2 Vragenlijst Sociale Participatie.....	36
7. Referenties.....	46

Abstract

The aim of the first part of the study was to analyze the size and diversity of the social network of 289 blind and visually impaired young adults. The inclusion of the study consisted of two groups, young adults who always attended special education and young adults who never attended special education. Using correlations and t-tests, we compared the different types of education on the size and diversity of the social network. This study shows that the size of the social network and diversity of the social network not differs between blind and visually impaired young adults. Furthermore it showed that young adults who always attended special education did not differ from young adults who never attended special education. Other results showed a strong negative correlation between the size and diversity of the social network. This indicates that a bigger social network means a more divers social network. In other words, this shows that a limited divers network means a smaller social network.

The purpose of the second part was to describe a new intervention called Mentor Support. It was examined whether young people with visual impairment from special education scored higher on the likelihood of social participation. For the abovementioned, 40 respondents from the society, who in life encounter visually impaired people, completed questionnaires. The questionnaire consisted of statements and open questions. Descriptive statistics where used to describe society's opinion of Mentor Support. The conclusion of the questionnaires showed a general positive view of this intervention.

Another aim of this study was to describe the difference in type of education on the degree of social participation. Generally, participants had a neutral opinion, which means that there is not an explicit opinion of the participants, considering a difference in the type of education. Besides, a part of the participants, agreed with the fact that young adults who always attended special education, had better opportunities in social participation.

Samenvatting

Er is reeds geruime tijd onderzoek gedaan naar het psychosociale functioneren van jongeren en adolescenten. In deze bachelorthese wordt in het eerste deel de samenhang tussen type onderwijsloopbaan op de grootte en diversiteit van het sociale netwerk beschreven. Aan dit onderzoek deden 289 jongvolwassenen met een visuele beperking aan mee. Hiervoor is er gebruik gemaakt van de bestaande dataset van het longitudinale onderzoek van dr. S. Kef. Het type onderwijsloopbaan was onderverdeeld in jongvolwassenen met een visuele beperking die ooit speciaal onderwijs hebben gevolgd en jongvolwassenen die nooit speciaal onderwijs hebben gevolgd. Voor dit onderzoek werden de analyses gedaan met Pearson-correlaties en t-toetsen, waarmee er is gekeken naar de rol van het type onderwijsloopbaan op de grootte en diversiteit van het sociale netwerk. Uit de resultaten bleek dat het type onderwijsloopbaan, voor zowel nooit als ooit speciaal onderwijs, gelijk is wat betreft de grootte en diversiteit van het sociale netwerk.

Voor het tweede deel van het onderzoek was nieuwe interventie genaamd MentorSupport beschreven. In dit deel werd er gekeken naar de houding van de maatschappij tegenover MentorSupport. Daarnaast werd er gekeken of jongeren van speciaal onderwijs hoger scoren op de indicatoren van sociale participatie. Aan het onderzoek deden 40 participanten mee, die in het dagelijks leven in aanmerking kunnen komen met jongeren met een visuele beperking. De vragenlijst bestaand uit stellingen en open vragen. Door middel van beschrijvende statistiek was antwoord gegeven op de mening van de maatschappij op MentorSupport. Over het algemeen was er een positief beeld over de nieuwe interventie. Daarnaast was het merendeel van de participanten neutraal wat betreft hun mening over het type onderwijsloopbaan en de sociale participatie. Een ander deel van de participanten is het ermee eens dat jongeren die ooit speciaal onderwijs hebben gevolgd, een hogere mate van sociale participatie ervaren.

1. Inleiding

Onderzoek heeft aangetoond dat psychologisch welzijn wordt bevorderd door het hebben van sociale ondersteuning en contacten (Nada, Raja, McGee, & Stanton, 1992). Het lijkt zo te zijn dat juist dit sociale netwerk bij jongeren met een beperking gelimiteerd is (Huurre & Aro, 1998). Onderzoek van Pfeiffer en Piquart (2011) heeft namelijk aangetoond dat jongeren met een visuele beperking minder succesvol zijn in het onderhouden van een sociaal netwerk vergeleken met jongeren zonder visuele beperking (Pfeiffer & Piquart, 2011). Sociale ondersteuning is van belang gedurende verschillende levensfasen. Daarnaast speelt het een belangrijke rol bij jongeren met een visuele beperking die een verhoogd risico op sociaal isolement hebben (Pfeiffer & Piquart, 2013). De mate van sociale ondersteuning en contacten hangt af van het aantal personen die tijdens een periode, een bepaalde hoeveelheid ondersteuning bieden. Dit wordt ook wel de grootte van het sociale netwerk genoemd. Een andere factor die van invloed is op de mate van sociale ondersteuning en contacten is de diversiteit van het sociale netwerk, zoals familie, vrienden of klasgenoten (Kef, 1997). Uit onderzoek van Kef (1997) is gebleken dat jongeren met een visuele beperking gemiddeld een kleiner sociaal netwerk hebben, vergeleken met jongeren die geen visuele beperking hebben. Daarbij bleek dat het merendeel van de jongeren met een visuele beperking minder dan vijf goede vrienden heeft in zijn of haar sociale netwerk. Uit ander onderzoek is gebleken dat kinderen met een andere lichamelijke beperking, zoals doofheid, dezelfde sociale beperkingen ervaren in hun dagelijks leven. Onderzoek heeft aangetoond dat jonge kinderen met een gehoorbeperking minder sociaal geïsoleerd zijn en minder moeite hebben met het aangaan van vriendschappen. Jongeren met gehoorproblemen blijken daarentegen meer moeite te hebben met het aangaan van vriendschappen met leeftijdsgenoten (Wolters, Knoors, Cillessen & Verhoeven, 2011).

Er zijn een aantal factoren die invloed hebben op de mate van sociale ondersteuning en contacten bij visueel beperkten. Naast de grootte en diversiteit van het sociale netwerk, speelt ook het type onderwijsloopbaan van visueel beperkte jongeren een rol in de mate van sociale ondersteuning en contacten. Uit onderzoek blijkt het type onderwijsloopbaan van de visueel/auditief beperkte een belangrijke rol te spelen in de acceptatie van leeftijdsgenoten. Hetzelfde onderzoek van Wolters et al., (2011) toont aan dat dove jongeren in speciaal onderwijs meer positieve sociale ervaringen hebben vergeleken jongeren in het reguliere onderwijs. Daarbij worden jongeren van het speciaal onderwijs meer geaccepteerd door leeftijdsgenoten. Het

onderzoek van Piquart en Pfeiffer (2013) heeft aangetoond dat leerlingen van Duitse speciale scholen betere begeleiding krijgen van de leerkrachten en dat jongeren met een visuele beperking eenvoudiger steun krijgen van leeftijdsgenoten. Bovendien scoren jongeren met een visuele beperking die naar regulier onderwijs gaan hoger op de mate van adaptief gedrag dan jongeren met een visuele beperking die naar speciaal onderwijs gaan. Literatuur laat zien dat er moeilijkheden zijn wat betreft adaptief gedrag bij leerlingen met een visuele beperking. Waarin de onderwijssituatie bepalend kan zijn voor de ontwikkelingsverloop van sociale vaardigheden. Hieruit blijkt dat jongeren die naar het regulier onderwijs zijn gegaan, hoger scoren op de mate van adaptief gedrag (Metsiou, Papadopoulos & Agaliotis (2011). Uit onderzoek van Raghavendra, Olsson, Sampson, McInerney & Connell (2012) blijkt dat communicatie en sociale interactie van groot belang zijn voor de participatie van school van jongeren met een visuele beperking. Jongeren met een visuele beperking ervaren op school al de nodige obstakels, waardoor ze nog een grotere uitdaging hebben wat betreft de juiste participatie op school. Het is daarom van belang om een duidelijk beeld te hebben wat betreft de grootte en diversiteit van het sociale netwerk, waarin ook de rol van het type onderwijsloopbaan van jongeren met een visuele beperking dient meegenomen te worden.

De afgelopen jaren zijn er ook hulpmiddelen ontwikkeld om de sociale participatie van jongeren met een visuele beperking te bevorderen. Eén voorbeeld daarvan is MentorSupport, waarin jongeren met een visuele beperking worden begeleid door een mentor. Deze interventie is ontwikkeld op basis van eerder onderzoek wat is gestart. Allereerst werd in 1994 een vijfjarig promotie onderzoek gestart over sociale contacten en psychosociale ontwikkeling van slechtziende en blinde jongeren aan de Universiteit van Amsterdam¹. Tijdens dit longitudinale onderzoek bleek dat jongeren hun waardering uitspraken over verschillende thema's en daarover graag wilden vertellen. Hieruit blijkt dat de ontwikkelingsfase van jongvolwassenen en de daarbij horende vaardigheden nog meer aandacht kunnen krijgen. Na het eerste project, is er in 2005 een vervolgonderzoek gestart aan de Vrije Universiteit van Amsterdam. Tijdens dit onderzoek hebben ouders ook een uitgebreide vragenlijst gekregen. Hieruit blijkt het gezin, sociale contacten, ondersteuning binnen sociale systemen, zoals onderwijs, belangrijke thema's te zijn voor jongvolwassenen (Kef, 2006). Een derde onderzoek is in 2009 gestart, waarin 289

¹ www.psy.vu.nl/verderkijken

respondenten zijn geïnterviewd. Bij dit onderzoek is er gekeken naar de psychosociale ontwikkeling van jongvolwassenen en adolescenten. Deze respondenten bestaan ook uit de partners van jongvolwassenen.

De nieuwe interventie genaamd MentorSupport wordt onderzocht onder leiding van drs. E. Heppe, en omvat drie condities; mentor met visuele beperking, mentor zonder visuele beperking en controlegroep. Tijdens het onderzoek wordt er gekeken naar de mate van sociale participatie van jongeren met een visuele beperking die de interventie MentorSupport krijgen.

In dit huidige onderzoek worden de indicatoren van sociale participatie, namelijk grootte en diversiteit van het sociale netwerk, in beeld gebracht bij jongeren met een visuele beperking. Hierbij zal een onderscheid worden gemaakt tussen jongvolwassenen die ooit of nooit speciaal onderwijs hebben gevolgd. Jongvolwassenen die altijd regulier onderwijs hebben gevolgd, behoren tot de categorie 'nooit' en jongvolwassenen die altijd speciaal onderwijs hebben gevolgd of beide type onderwijsloopbaan hebben gevolgd, behoren tot de categorie 'ooit'. Uit de literatuur blijkt dat er nog relatief weinig bekend is wat de rol van type onderwijsloopbaan is op de diversiteit van het sociale netwerk.

In het tweede deel van het huidige onderzoek wordt er onderzoek gedaan naar het draagvlak van de maatschappij tegenover de interventie MentorSupport. En in hoeverre MentorSupport invloed heeft op de mate van sociale participatie van jongvolwassenen met een visuele beperking. Ook wordt er in dit deel gekeken naar de invloed van het type onderwijsloopbaan op de mate van sociale participatie. Het is van belang om uit te vinden in welke mate de maatschappij openstaat voor de verschuiving op het gebied van sociale participatie voor jongvolwassenen met een beperking. Eventuele belemmeringen of bevorderende factoren die daarop van invloed zijn, is van belang voor de verdere ontwikkeling van de interventie MentorSupport.

2. Theoretische achtergrond

2.1 Ontwikkelingstaken

In de loop van de ontwikkeling van baby tot adolescent is er sprake van verschillende opgaves in een persoon zijn of haar leven, die kenmerkend zijn voor een bepaalde periode. Deze opgaves worden ontwikkelingsopgaven genoemd. Met deze ontwikkelingsopgaven wordt een persoon geconfronteerd gedurende de ontwikkeling, waarmee kennis en vaardigheden kan worden opgedaan om de verdere ontwikkeling te doorlopen (Meij & Ince, 2013). De ontwikkelingstaken van jongvolwassenen zijn onder andere integratie met leeftijdsgenoten, acceptatie van fysiek volwassen worden, ontwikkeling van het individu, autonoom worden, ontwikkeling van realistische zelfperceptie en het opbouwen van een intieme relatie (Mönks & Knoers, 2004). Het opbouwen van een intieme relatie heeft te maken met het opbouwen van contacten, het in stand houden van contacten, vertrouwen geven en nemen en wederzijdse acceptatie. Er blijkt dat educatie samenhangt met ontwikkelingstaken. Iemand zijn zelfvertrouwen of zelfwaardering kan aangetast worden, wanneer er in een bepaalde periode sprake is geweest van het verstoren van de ontwikkelingstaken. Door educatie krijgen jongeren vorming en opvoeding, waar bij een succesvolle invulling van ontwikkelingstaken door educatie een bijdrage geleverd kan worden aan het ervaren van geluk (Mönks & Knoers, 2004). Wanneer er sprake is van een minder succesvolle invulling van ontwikkelingstaken, kan het zijn dat een aantal ontwikkelingsopgaven niet afgemaakt worden, waardoor de ontwikkeling kan stagneren. Hiervoor is de omgeving en de juiste ondersteuning belangrijk tijdens de ontwikkeling, waarbij elk thema binnen de ontwikkelingsopgaven genoeg aandacht moet krijgen (Meij & Ince, 2013).

2.2 Visuele beperking en ontwikkeling

Van blindheid is sprake wanneer er een visus minder dan 0.05 is, in het beste oog met beschikbare correctie. Een visus is een maat voor gezichtsscherpte, waarbij een normale visus 1 is. Bij slechthooftheid is er sprake van een visus minder dan 0.3 in het beste oog (Limburg, 2007). Een normaal gezichtsveld is 16-170 graden horizontaal en wanneer het minder is dan 30 graden leidt dit tot beperkingen in het visueel functioneren. Naast beperkingen in het gezichtsveld en gezichtsscherpte zijn er ook andere aspecten van visuele beperkingen te beschrijven. Het betekent niet dat mensen met een visuele beperking nooit iets kunnen zien, want sommige mensen met een visuele beperking kunnen nog wel het verschil zien tussen licht en

donker. De oorzaken van blindheid zijn te onderscheiden in aangeboren, erfelijk of niet aangeboren. Niet aangeboren oorzaken kunnen veroorzaakt worden door hersenbeschadiging, waarbij complexe storingen van de visuele waarneming voorkomen (Foley, 1990).

Voor jongeren met een visuele beperking moet evenveel te bereiken zijn als een persoon zonder visuele beperking, waar ze doelen moeten kunnen hebben, relaties kunnen opbouwen en onderwijs kunnen vinden wat bij hun past. Er zijn ten minste drie aspecten die te maken hebben met activiteit en participatie, die essentieel zijn voor een normale ontwikkeling. De eerste is sociale interactie, wat de ontwikkeling van het kind stimuleert. Het tweede aspect is de mogelijkheid tot spel en verkennen en het derde aspect is mobiliteit. Waarbij het gaat om het soort mobiliteit, waarbij de persoon onafhankelijk is van anderen (McConachie, Colver, Forsyth, Jarvis & Parkinson, 2005).

Uit onderzoek van Pfeiffer en Pinguart (2011) blijkt dat jongeren met een visuele beperking meer moeite hebben met het voltooien van ontwikkelingstaken. Jongeren met een visuele beperking hebben in het dagelijks leven meer moeite met het interpreteren van non-verbale communicatie vergeleken met jongeren die geen visuele beperking hebben. Jongeren met een visuele beperking hebben hierdoor meer moeite met het initiatief nemen wat betreft sociale interactie en zijn daardoor minder geneigd om het op te zoeken, wat ook te maken kan hebben met een tekort aan fysieke activiteit.

Uit ander onderzoek van Pfeiffer en Pinguart (2011) blijkt dat jongeren met een visuele beperking met mindere mate een intieme relatie kunnen opbouwen en minder succesvol zijn in het omgaan met leeftijdsgenoten. Uit het longitudinale onderzoek van Kef (2006) blijkt dat het netwerk van jongvolwassenen met een visuele beperking tijdens hun ontwikkeling nauwelijks veranderd gedurende een periode van acht jaar. Daarnaast blijkt er na acht jaar sprake te zijn van een gezonde psychosociale ontwikkeling bij adolescenten en ze zich significant beter voelen op het gebied van zelfwaardering en acceptatie van blind/slechtziendheid (Kef, 2006).

Uit een ander onderzoek van Lieberman, Ponchillia en Ponchillia (2013) blijkt namelijk dat meedoen aan fysieke activiteit ervoor kan zorgen dat iemand meer vertrouwen krijgt in zichzelf en nieuwe mogelijkheden creëert voor nieuwe vriendschappen. Zij hebben onderzoek gedaan naar alle mogelijke manieren om jongeren met een visuele beperking meer te betrekken bij allerlei activiteiten. Om te participeren in activiteiten, is er toegang nodig en deze toegang moet al vanaf het begin van de ontwikkeling aangeleerd worden. Deze toegang kan verkregen

worden door kennis op te doen in de eerste levensjaren. Beperkingen werden vroeger volgens het medische model benaderd, waar nadruk werd gelegd op de beperking en nauwelijks op de mogelijkheden die daarbuiten nog aanwezig waren. Tegenwoordig wordt een beperking vanuit het 'environmental model' en 'functional model' benaderd. Het eerste model houdt in dat er gekeken wordt in de omgeving van een persoon waar de beperkingen van een persoon liggen en het tweede model houdt in dat er een gekeken wordt naar de mogelijkheid van instrumenten, trainingen en vaardigheden (Lieberman et al., 2013).

2.3 Onderwijs

In de eerste helft van de twintigste eeuw waren er naast scholen met regulier onderwijs, buitengewone scholen voor speciaal onderwijs. Hier werd meer aandacht gelegd op leerlingen die ernstig belemmerd werden in het ontwikkelen. Toen behoorden bijna alleen zwakzinnigen tot het speciaal onderwijs, zij vormde het merendeel van de populatie leerlingen van het speciaal onderwijs. Het aantal speciale scholen is flink gegroeid tussen 1940 en 1984, zelfs verzesvoudigd. Er bleek een groot verschil te zijn tussen de groei van onderwijssoorten. De grootste groei vond plaats in het aantal zeer moeilijk opvoedbare kinderen. Smeets (2007) liet in zijn onderzoek zien dat het speciaal onderwijs complexer is geworden de laatste decennia, hij spreekt van 'een omvangrijk en uiterst gedifferentieerd mini-systeem'. Leerkrachten van het reguliere onderwijs hadden te weinig kennis en teveel leerlingen in de klas, maar tegenwoordig heerst er een druk op de leerkrachten van het reguliere onderwijs. Ze zouden meer verantwoordelijkheid moeten nemen voor de leerlingen in de klas en het onderwijs zou beter moeten aansluiten bij leerlingen met speciale onderwijsbehoeften. In 1991 is daarom het 'Samen Weer Naar School'-beleid van start gegaan. Hierdoor zouden de basisscholen meer kennis en hun expertise beter kunnen uitoefenen op het gebied van leerlingenzorg. Het speciaal onderwijs bleef echter doorgroeien, waardoor er was besloten om een regionale expertisecentra op te richten (rec's). Hierin werden vier verschillende clusters verdeeld, waarin speciale scholen gingen samenwerken. Hierdoor kon ieder cluster een betere expertise ontwikkelen op het gebied waartoe het cluster behoorde, waardoor de spreiding van voorzieningen gespreid kon worden en betere hulp kon worden geboden. Een Ambulant Onderwijskundig Begeleider (AOB) maakt deel uit van een organisatie of regionaal centrum voor speciaal onderwijs dat ambulante begeleiding verzorgt voor regulier onderwijs of bij de overstap naar speciaal onderwijs. Daarbij is een AOB een schakel tussen ouders, leerkrachten en kind. Ambulante begeleiders ondersteunen leerlingen,

waarvan 86% bestaat uit leerlingen met zintuiglijke, motorische en meervoudige beperkingen (Hamstra & Gusta, 2004). Een nadeel van zorgleerlingen in het regulier onderwijs, heeft te maken met het feit dat de meerderheid van leerkrachten liever niet aan kind met beperkingen wilt lesgeven, omdat ze denken dat het te moeilijk is voor hun. Leerkrachten ervaren meer moeilijkheden en problemen bij de integratie van leerlingen met een visuele-, auditieve- en/of communicatieve-, motorische- en/of verstandelijke beperking en gedragsproblemen. Maar dit heeft te maken met het gebrek aan kennis, cursussen en niet altijd adequaat zijn (Smeets, 2007). Door cursussen en relevante kennis kan de stigmatiserende houding van de leerkrachten in het reguliere onderwijs veranderen, wanneer ze trainingen krijgen en meer gevoel ontwikkelen voor de behoeften van leerlingen. Leerkrachten die minder positief staan tegenover het integreren van zorgleerlingen, daarbij hebben de leerlingen een hogere kans om doorverwezen te worden naar het speciale onderwijs. Leerkrachten zouden extra veel moeite hebben met de integratie van leerlingen met een visuele of auditieve beperking. Met de leerling gebonden financiering (Igf), die sinds 2003 van kracht is, hoopte de overheid op een vermindering van het aantal leerlingen op het speciaal onderwijs. Hun ouders kunnen dan kiezen naar welk soort onderwijs ze kind willen sturen. Bij plaatsing op een regulier school, komt er een budget voor de leerling, genaamd 'rugzakje'. De leerling gebonden financiering kan ingezet worden voor persoonlijke, materiele voorzieningen en ambulante begeleiding vanuit een regionaal expertisecentrum. Een volgende stap in het onderwijsbeleid had te maken met 'passend onderwijs'. Dit betekent dat schoolbesturen verplicht zijn vanaf 2010 om voor ieder kind passend onderwijs te bieden, dat aansluit bij behoeftes en mogelijkheden (Smeets, 2007).

Het is lastig om voor de leerling het beste systeem te kiezen, namelijk regulier of speciaal onderwijs. Bij het regulier onderwijs zal het kind mee kunnen komen met een rugzakje, maar wat is het effect als het kind naar speciaal onderwijs gaat en wat als het kind naar een reguliere school gaat, met extra voorzieningen? Daarbij kan onderscheid worden gemaakt in de effecten voor de cognitieve ontwikkeling en effecten voor de sociaal-emotionele ontwikkeling. Uit onderzoek blijkt dat zorgleerlingen uit het reguliere onderwijs beter cognitief scoren en meer vorderingen maken vergeleken leerlingen met gelijkbare problematiek die naar het speciaal onderwijs gingen (Karsten, Peetsma, Roeleveld & Vergeer, 2001). Uit ander onderzoek, waar gekeken is naar een specifieke handicap in het reguliere onderwijs, blijkt dat ouders en leerkrachten positief zijn over het onderwijsaanbod. Maar de ouders maken zich zorgen over de

emotionele ontwikkeling en dat integratie voor een deel van deze groep in sociaal-emotioneel opzicht tot problemen zou kunnen leiden.

2.4 Sociale participatie bij jongvolwassenen

Participatie wordt omschreven als betrokkenheid in dagelijkse situaties met interactie tussen een persoon en zijn of haar omgeving. Participatie is belangrijk voor de ontwikkeling van sociale relaties en voor de lange termijn geestelijke en fysieke gezondheid. Daarbij is het een voorspeller van tevredenheid in de toekomst. Het is daarom erg belangrijk om meer te weten te komen over de belangrijkste factoren van participatie, aangezien het een complex begrip (Law, Finkelman, Hurley, Rosenbaum, King, King & Hanna, 2004).

Uit de Rapportage gehandicapten van het SCP (Sociaal en Cultureel Planbureau) blijkt dat mensen met een beperking nog altijd een achterstandspositie hebben ten opzichte van personen zonder een beperking. Het betreft mensen met een lichte, matige of ernstige beperking. De Nederlandse samenleving is nog niet goed genoeg ingespeeld op mensen met een visuele beperking blijkt uit resultaten vanuit het SCP. Woonwijken, scholen, kantoren, restaurants, bibliotheken en zwembaden, het zijn voorbeelden waarvan mensen met een beperking soms moeilijk zelfstandig gebruik van kunnen maken. De afgelopen periode heeft een verschuiving plaatsgevonden waarbij de fout niet werd gelegd bij de mensen met de beperking, daardoor blijft de samenleving betrokken bij het individu (Cardol, Vervloet & Rijken, 2006).

Er zijn aanwijzingen uit de literatuur waaruit blijkt dat jongeren met een beperking een kleiner sociaal netwerk hebben. Wanneer er over een sociaal netwerk wordt gesproken, gaat het om het aantal personen die belangrijk zijn in iemand zijn leven. Jongeren met een visuele beperking geven aan dat ze tevreden zijn met het aantal vrienden, maar dat ze liever nog meer contact zouden willen hebben. Uit onderzoek blijkt dat jongeren met een visuele beperking zeer veel contact hebben met gezinsleden en soms ook met professionals. Daarnaast hebben ze veel contact met medeleerlingen op school, dit zou een reden kunnen zijn dat ze een minder divers netwerk hebben (Kef, 2009). Uit onderzoek van Mijnals (2011) blijkt na haar eigen onderzoek, dat het goed is om meer te weten te komen over het ontwikkelen en aanleren van sociale competenties voor jongvolwassenen met een visuele beperking in het dagelijks leven. Er is namelijk al veel ervaring met sociale vaardigheidstrainingen, maar participeren in het dagelijks leven wordt als even belangrijk gezien. Uit onderzoek van Thirumanickam, Raghavendra en Olsson (2011) blijkt namelijk dat jongeren en adolescenten met complexe communicatie

behoefte en fysieke beperkingen, een beperkte mate van participatie hebben. Daarbij activiteiten meestal dicht bij huis plaatsvinden. Hun sociale netwerk blijkt ook beperkt te zijn tot familieleden of leerkrachten en therapeuten. Daarnaast is uit hetzelfde onderzoek gebleken dat kinderen zonder beperkingen in het dubbele aantal activiteiten participeren. En ook in een meer divers activiteitenpatroon participeren, zowel met vrienden, familie als met leerkrachten. Uit eerder onderzoek van Kef (2006) komt deze uitkomst niet naar voren, daaruit blijkt namelijk dat niet-gehandicapte jongeren zich even gewaardeerd voelen als gehandicapte jongeren. Het enige verschil wat betreft de sociale aanvaarding heeft te maken met de intensiteit. Gehandicapte jongeren hebben minder contact met hun sociale netwerk en geven aan hun netwerk te willen uitbreiden met 55%. Daarbij uit onderzoek van Kef (2009) dat jongvolwassenen met een visuele beperking vaker oudere vrienden hebben, ongeveer drie jaar ouder. Uit onderzoek van Buts (2006) blijkt daarom dat adolescenten gemiddeld vier minder vrienden hebben vergeleken goedziende middelbare scholieren. Scholieren met een visuele beperking van het reguliere onderwijs bleken meer moeilijkheden te hebben met vriendschappen in vergelijking met scholieren die ooit speciaal onderwijs en regulier onderwijs hebben gevolgd. Daarnaast ervaren adolescenten die ooit alleen speciaal onderwijs hebben gevolgd, meer spanning en minder gelukkig met hun vriendengroep vergeleken adolescenten die naar beide type onderwijs zijn gegaan.

Maximaal 40% van jongvolwassenen met een visuele beperking participeert in community activiteiten (Valdes, Williamson & Wegner, 1990). Eigenschappen die jongvolwassenen met een visuele beperking hebben, zoals op zichzelf gericht zijn, nauwelijks bereikbaar zijn en ongewone taal patronen hebben, zijn gemiddeld voor een jongvolwassenen (Gold et al., 2010). Op deze manier zijn ze minder gekwalificeerd om sociale vaardigheden te ontwikkelen en worden ze ook minder aangemoedigd om hun sociale vaardigheden te ontwikkelen. Jongeren met een visuele beperking geven aan dat ze tevreden zijn met hun sociale netwerk, wel geven ze aan meer contact te willen hebben met leeftijdsgenoten. Uit onderzoek van Kef (2009) blijkt dat jongvolwassenen met een visuele beperking vaker oudere vrienden hebben, ongeveer drie jaar ouder. Daarbij blijkt een belangrijke voorspeller van de afhankelijkheid van de jongvolwassenen de ernst van de visuele beperking te zijn. Uit onderzoek van Mijns (2011) blijkt na haar eigen onderzoek, dat het goed is om meer te weten te komen over het ontwikkelen en aanleren van sociale competenties voor jongvolwassenen met een

visuele beperking in het dagelijks leven. Er is namelijk al veel ervaring met sociale vaardigheidstrainingen, maar participeren in het dagelijks leven wordt als even belangrijk gezien.

Mentor Support

In het tweede deel van dit onderzoek zal de nieuwe interventie MentorSupport onderzocht worden, waarbij sociale participatie een rol speelt. Sociale steun is belangrijk voor jongvolwassenen met een visuele beperking, sociale participatie is onderdeel van sociale steun. Daarbij is het geven van emotionele steun en bieden van instrumentele hulp onderdeel van sociale steun. (Kef, 2013). Onderzoek binnen Jeugdbescherming (Berger & Booij, 2003) verklaard dat er verschillende invloeden zijn van mentorprogramma's. Uit de resultaten bleek dat mentorprogramma's een bescheiden effect hebben op het functioneren van de jeugdige. Er werd een klein verschil gezien in het sociaal-emotioneel functioneren, schoolse prestaties en beroepsperspectieven. Maar er bleken een aantal andere belangrijke kenmerken te zijn die van invloed zijn op het effect. Dit zijn de trainingen van de mentoren, het inbouwen van activiteiten met mentoren en jongeren en duidelijke wederzijdse verwachtingen. Er gaat meestal veel tijd zitten in het onderzoeken naar het soort training en de screening van mentoren en de matching aan een jeugdige. Daarbij bleek een sterke band tussen mentor en jeugdige een positief effect te hebben op de verdere steun. Jongeren die in een omgeving leven waarin er sprake was van minimale steun van ouders en vrienden en een gebrek in rolmodellen in het dagelijks leven, kunnen profiteren van mentoring (Grossman, 2002). Uit resultaten van Kef en Dekovic (2004) blijkt dat onder andere adolescenten met een visuele beperking mindere mate sociale steun ontvangen vergeleken adolescenten zonder een visuele beperking.

De nieuwe interventie MentorSupport houdt in dat er drie condities worden onderzocht, namelijk: mentor met visuele beperking, mentor zonder visuele beperking en care-as-usual groep. Onderzoek wordt gedaan naar de rol van sociale participatie wat betreft het inzetten van een mentor. Hierbij wordt aan vrijwillige mentoren vooraf trainingen gegeven en elke mentor ondersteunt uiteindelijk twee jongvolwassenen, die in de meeste gevallen regulier onderwijs volgen. De jongvolwassenen kunnen met hun mentor activiteiten doen, welke plaatsvinden in hun eigen regio. Ze hebben ook reflectieve activiteiten, om de empowerment te ondersteunen. De interventie wordt ontworpen om jongeren met een visuele beperking een mentor te bieden, die beschikbaar kan zijn voor sociale steun.

2.5 Onderzoeksvragen en verwachtingen

In het huidige onderzoek zal in het eerste deel worden gekeken naar de indicatoren die te maken hebben met sociale participatie. Hierbij wordt er gekeken wat de rol van het type onderwijsloopbaan daarbij speelt. De volgende onderzoeksvraag wordt in dit onderzoek onderzocht:

1. In hoeverre is er een verschil tussen jongvolwassenen die een verschillende type onderwijsloopbaan hebben gevolgd ten aanzien van de variabelen grootte en diversiteit van het sociale netwerk.

Hierbij wordt er verwacht dat jongeren die nooit speciaal onderwijs hebben gevolgd, hoger scoren op allebei de indicatoren van sociale participatie, vergeleken jongeren die ooit speciaal onderwijs hebben gevolgd. Vergeleken met Nederlandse adolescenten zonder visuele beperking blijken jongeren met een visuele beperking minder familieleden, burens of vrienden op te noemen in hun sociale netwerk. Dit resulteert in een klein sociaal netwerk (Kef, 1999). Uit onderzoek blijkt dat een groot netwerk te voorspellen is aan de hand van een baan, hoge mate van controle, visuele beperking en geslacht (Kef, 2000). Naast de grootte van het sociale netwerk, blijkt de diversiteit van het sociale uit onderzoek ook te verschillen tussen jongeren met een visuele beperking en zonder visuele beperking. Uit onderzoek van Kef (1999) blijkt dat de meerderheid van jongeren met een visuele beperking minder dan vijf goede vrienden heeft, waarvan een klein deel niemand of een enkeling noemde uit de school of werksector.

Uit resultaten van Welter et al., (2010) blijkt dat jongeren met een gehoorbeperking van het speciaal onderwijs minder gestimuleerd worden in hun communicatie. Omdat het communiceren minder van belang wordt geacht in het speciale onderwijs. Jongeren van het speciale onderwijs gaan over het algemeen om met gelijke jongeren met een gehoorbeperking, waarbij ze niet hun communicatie vaardigheden moeten aanpassen. Dit heeft tot gevolg dat jongeren van het speciale onderwijs juist alleen omgaan met mede-klasgenoten, maar buiten school weinig andere vrienden of kennissen hebben. Uit onderzoek van Buts (2009) blijkt echter dat veel contact met ziende jongeren niet meteen leidt tot betere vriendschappen of een even groot sociaal netwerk als ziende jongeren. Door onderzoek van Kef (2006) blijkt namelijk dat jongeren die nooit speciaal onderwijs hebben gevolgd, hoger scoren op de mate van sociale competentie en een groter sociaal netwerk hebben vergeleken jongeren die ooit speciaal onderwijs hebben gevolgd.

In het tweede deel van dit onderzoek werd er onderzoek gedaan naar MentorSupport en de rol van sociale participatie. Er wordt wederom gekeken of het type onderwijsloopbaan een verschil laat zien in de mate van sociale participatie van jongvolwassenen met een visuele beperking. Daarbij wordt er gekeken of er verschillen zijn in de houding van de maatschappij tegenover MentorSupport, welke factoren daarbij een rol spelen en de mogelijke voor- en nadelen.

De volgende onderzoeksvraag wordt in het tweede deel onderzocht:

2. Hoe staan mensen uit de maatschappij tegenover een mentor support programma om daarmee kansen voor sociale participatie van jongeren met een visuele beperking te vergroten?

De eerste hypothese verwacht dat mensen uit de maatschappij positief tegenover een Mentor Support programma staan. Daarnaast wordt verwacht dat het programma een positieve invloed heeft op de sociale participatie van jongeren met een visuele beperking. Het is van belang voor deze nieuwe interventie om informatie te verkrijgen over de mening van de maatschappij wat betreft de mate van sociale participatie van jongeren met een visuele beperking. Uit onderzoek van Bragjone (2013) bleek dat steun aan jongvolwassenen door ouders een significante invloed had op de jongvolwassen, ze gingen zich beter voelen. Daarbij bleek dat ouders het belangrijk vonden dat de sociale contact van hun kind werden gestimuleerd en aan te sluiten bij een instelling voor ondersteuning. Wanneer er steun wordt ontvangen uit het sociale netwerk, blijkt dat ouders zichzelf beter voelen over hun opvoeding. Uit hetzelfde onderzoek bleek dat steun van de ouders dezelfde functie heeft als steun van groepsgenoten. Hieruit zal kunnen blijken dat ouderlijke steun en sociale steun, hetzelfde kan betekenen als steun van een mentor. Echter blijkt uit de literatuur enige onwetendheid wat betreft het effect van een mentor programma. Uit onderzoek van Grossman en Rhodes (2002) blijkt dat de persoonlijkheid van een mentor verschillende effecten kan hebben op jongeren, waarbij hechte vriendschappen misschien wel meer kan bereiken wat betreft persoonlijke interventies. Echter blijkt uit dezelfde literatuur dat het effect van een mentor zorgt voor een positieve uitkomst, vanwege de functie als rolmodel en de beschikbaarheid van emotionele steun. Het blijkt dat mentoren voor verandering zorgen, wanneer ze zich richten op dagelijkse situaties die stress oproepen, effectieve oplossingen voor conflicten en het verminderen van ouderlijke stress.

De tweede hypothese verwacht bij jongeren met een visuele beperking die nooit speciaal onderwijs hebben gevolgd, een hogere mate van sociale participatie vergeleken jongeren die ooit

speciaal onderwijs hebben gevolgd. Uit onderzoek van Metsiou, Papadopoulos & Agalotis (2011) blijkt dat jongeren met een visuele beperking van het speciaal onderwijs laag scoren op adaptief gedrag vergeleken jongeren van het reguliere onderwijs. Dit betekent dat er vertraging wordt opgelopen tijdens de verdere ontwikkeling. Dit zou te maken kunnen hebben met een hogere mate van vriendschappen tussen jongeren met visuele beperking en jongeren zonder visuele beperking op het reguliere onderwijs. Daarnaast wordt er bij jongeren met een visuele beperking op speciaal onderwijs meer van hun verwacht.

3. Methode

3.1 Procedure

In het eerst deel van het onderzoek werd gebruik gemaakt van de gegevens van drie verschillende projecten onder leiding van dr. S. Kef. Deze projecten vonden plaats in 1996, 2004 en 2010. De interviews bij het derde project werden telefonisch afgenomen. Het interview was met de CATI(Computer Assisted Telephone Interview) afgenomen bij de respondenten. Om daarmee de data te verzamelen, werd er gebruik gemaakt van Computer Assisted Data Collection(CADAC). Tijdens het interview afnemen, had de interviewer meteen de mogelijkheid om de antwoorden opslaan te slaan, hierdoor was het gemakkelijk om de antwoorden in een SPSS bestand te verwerken. Antwoorden werden direct ingevoerd in een software programma genaamd Blaise Pascal. Het telefonisch interview was afgenomen door dertien interviewers die een speciale training gevolgd hadden. Het telefonisch interview duurde ongeveer anderhalf uur en werd gehouden in een stille ruimte. De testen bestonden uit gestandaardiseerde vragenlijsten en een aantal open vragen (Kef, 2013).

In het tweede deel van het onderzoek werden de gegevens aan de hand van een telefonisch of schriftelijk interview verzameld. Met deze gegevens werd er gekeken naar de mate van sociale participatie van jongvolwassenen met een visuele beperking. Ook werd er gekeken naar de houding van de maatschappij tegenover MentorSupport. De zelf bedachte vragenlijst 'Sociale Participatie' was afgenomen bij de respondenten thuis of op hun werkplek. Een aantal interviews werden afgenomen op scholen, sommige in cafés en andere in musea of in vrijetijdclubs. Het afnemen van de vragenlijst bedroeg ongeveer 30 minuten. Voorafgaand aan het afnemen van de vragenlijst, werd aan de geïnterviewde gevraagd het wervingsformulier te lezen (zie bijlage 6.1). Het wervingsformulier werd enkele keren al eerder opgestuurd, maar vaak

werd tijdens de afspraak het wervingsformulier voorgelezen door de geïnterviewde. Wanneer de geïnterviewde met de wervingsbrief akkoord ging, kon de vragenlijst worden ingevuld. Na het afnemen van de vragenlijst, werden er open vragen gesteld. Deze vier open vragen konden worden ingevuld op de laatste bladzijde van de vragenlijst. Na het afnemen van de gehele vragenlijst, was er de mogelijkheid voor de geïnterviewde om een e-mailadres achter te laten voor eventuele latere resultaten van het onderzoek.

De proefleiders waren Pedagogiek bachelor studenten van de Vrije Universiteit, die in het kader van hun afstudeerscriptie dit onderzoek uitvoerden. In totaal waren er vijf proefleiders die aan het onderzoek meededen en elke proefleider nam acht interviews af.

3.2 Participanten

Aan het eerste deel van het onderzoek onder leiding van S. Kef namen 316 respondenten met een visuele beperking deel aan. Van het aantal respondenten wilde uiteindelijk 90% meedoen, van wie in vervolgonderzoek uiteindelijk 285 respondenten overbleven. In 2004 was er onder leiding van dr. S. Kef een nieuw onderzoek gestart met 205 personen die overbleven van de respondenten van het onderzoek uit 1996. Hieraan werden nog 154 nieuwe respondenten toegevoegd, waarbij vragen aan de ouders erbij toegevoegd werd. Daarnaast waren er ook tijdens een vervolg van het InZicht onderzoek van S. Kef in 2003 meer dan 200 blind en slechtziende jongvolwassenen gevolgd. In 2010 waren zowel de 205 personen uit cohort 1 als de 154 personen uit cohort 2 opnieuw benaderd en geïnterviewd. In totaal bevat de dataverzameling van dit huidige onderzoek de gegevens van 289 jonge mensen met een visuele beperking. De demografische kenmerken die werden opgevraagd, waren leeftijd, opleiding, land van herkomst, religie en aanwezigheid van visuele beperking. De leeftijd varieerde tussen 20 en 38 jaar. 55% van de respondenten is man, de overige 45% is vrouw. Stabiele visuele stoornis was de meest voorkomende beperking (73%). De overige 27% van de respondenten heeft een progressieve visuele stoornis. Uit de gegevens van de 289 jongen mensen blijkt dat 50% te maken heeft met matige slechtziendheid, 31% met ernstige slechtziendheid en 19% is blind. Uit de gegevens van het eerste deel blijkt dat participanten die bij horen bij de groep ‘ooit speciaal onderwijs’ uit 128 jongvolwassen met een visuele beperking bestond en de groep ‘nooit speciaal onderwijs’ bestond uit 123 jongvolwassenen.

Tijdens het tweede deel van het onderzoek waren er gegevens van 40 respondenten verzameld. Deze gegevens waren afgenomen bij 10 medewerkers van een bioscoop/café of

museum, 10 familieleden en vrienden (50% vrienden en 50% familie), 10 interviews met coaches, trainers en docenten van vrijetijds clubs en 10 interviews met docenten van middelbare scholen. Het aantal proefpersonen varieerde tussen de leeftijd van 19 tot 62 jaar ($M= 33.35$, $SD = 11.749$). Aan het onderzoek deden 19 mannen en 21 vrouwen mee, waarbij het hoogst behaalde opleidingsniveau HBO (40%) en WO (40%) was. 30 proefpersonen bleken niemand te kennen die blind of zeer slechtziend was. Van de overige 10 personen die aangaven iemand te kennen met een visuele beperking, bleek het merendeel geen persoonlijk contact te hebben met diegene. Het merendeel van de proefpersonen ($N=30$) was van Nederlandse afkomst.

3.3 Instrumenten

Voor het beantwoorden van de eerste onderzoeksvraag, was er gebruik gemaakt van de oorspronkelijke dataset van dr. S. Kef (2006). Deze gegevens van deel 1 waren verzameld door telefonisch interviews af te nemen bij de proefpersonen.

De ‘Social Network Map’ (Tracy & Whittaker, 1990) was een vragenlijst die werd gebruikt om de grootte en samenstelling van het sociale netwerk in kaart te brengen. In de vragenlijst werd er gevraagd naar naaste familie of andere familie zoals oom of tante, vrienden, klasgenoten, collega’s, burens etc. Het doel van de vragenlijst was te achterhalen wie er belangrijk zijn in het leven van een jongvolwassene. Personen uit het sociale netwerk van de respondent konden slechts maar in een sector worden genoemd, zoals een vriend van een voetbalclub alleen in de sector ‘vrienden’ of ‘club’ kon worden vermeld. Hierdoor was het niet mogelijk dat er meerdere dezelfde personen in verschillende sectoren werden geplaatst. De totale grootte van het sociale netwerk werd berekend door alle genoemde personen op te tellen. Jongvolwassenen moesten antwoord geven op vragen die betrekking hadden op familieleden, eigen gezin, oorspronkelijke gezin, vrienden, school, werk, burens, hulpverleners en woongroep. Wanneer iemand hoog scoort op de grootte van het sociale netwerk, betekent dat het jongvolwassene veel van de bovengenoemde kenmerken bevatten en dus een groot sociaal netwerk bevat. Wanneer iemand laag scoorde op de grootte van het sociale netwerk, betekende het dat iemand een klein sociaal netwerk heeft en dat die persoon nauwelijks een sociaal netwerk om zich heen had. Voor de variabele diversiteit van het sociale netwerk was het aantal sectoren opgeteld waarin jongvolwassenen 0 of 1 hadden genoemd. Wanneer een groot aantal sectoren met 0 of 1 beantwoord werd, hield dit in dat er sprake was van een minder divers sociaal netwerk. Dit werd ook wel een mindere mate van beperkte diversiteit genoemd.

Voor de variabele ‘onderwijsloopbaan’ werd er onderscheid gemaakt tussen jongvolwassenen die ooit speciaal onderwijs hebben gevolgd versus jongvolwassenen die nooit speciaal onderwijs hebben gevolgd. Jongeren die altijd speciaal onderwijs hebben gevolgd, behoren tot de categorie ‘ooit’. Jongeren die altijd regulier onderwijs hebben gevolgd of beide type onderwijs hebben gevolgd, behoren tot de categorie ‘nooit’.

In het tweede deel van het onderzoek was er gebruik gemaakt van de vragenlijst Sociale Participatie. Enkele vragen waren afkomstig uit eerder onderzoek van dr. S. Kef en aangevuld met verzonden vragen en/of stellingen die te gebruiken waren in het tweede deel van het onderzoek. De vragenlijst bestond uit 5 onderdelen; achtergrondgegevens, vragen over uzelf, mensen met een visuele beperking, sociale participatie van jongeren met een visuele beperking en open vragen over sociale participatie (zie bijlage 2). Het deel over de achtergrondgegevens bestond uit 7 onderdelen met enkele open vragen. De vragen over de persoon zelf bestond uit acht vragen, waarbij gebruik was gemaakt van een Likert-schaal. Vragen over mensen met een visuele beperking bestond ook uit acht vragen met een Likert-schaal. Sociale participatie van jongeren met een visuele beperking werd gemeten aan de hand van Likert-schalen. In dit onderdeel werden enkele vragen gesteld over de invloed van geslacht, leeftijd, ouders, broertjes en zusjes, zelfwaardering, mate van aanvaarding en invloed van speciaal of regulier onderwijs. Met de open vragen van de vragenlijst in het tweede deel was gekeken naar de mening van de geïnterviewde wat betreft sociale participatie van jongvolwassenen met een visuele beperking, de mogelijkheid van het leveren van een positieve bijdrage van een nog betere participatie en hun mening over MentorSupport. Er was gekozen om open vragen te gebruiken in de vragenlijst, omdat op die manier de mening van de maatschappij op een concrete manier gemeten kon worden.

Tabel 2.3

Overzicht variabelen

Onderdeel	Aantal items	Origine
Netwerkgrootte	9	Social network map (Tracy & Whittaker, 1990)
Diversiteit sociale netwerk	9	Social network map (Tracy & Whittaker, 1990)
Type onderwijsloopbaan (nooit, ooit SO)	1	Kef, S. (2006)
Vragenlijst Sociale Participatie	30	Aydin, Bisai, van Erp, Karsten & Strijers (2014)
Open vragen Sociale Participatie	4	Aydin, Bisai, van Erp, Karsten & Strijers (2014)
Type onderwijsloopbaan (nooit, ooit SO)	2	Aydin, Bisai, van Erp, Karsten & Strijers (2014)

3.4 Data analyse

De data die werd gebruikt in deel 1, bestonden uit kwantitatieve variabelen, namelijk grootte van het sociale netwerk, diversiteit van het sociale netwerk en onderwijsloopbaan. De grootte van het sociale netwerk en diversiteit van het sociale netwerk werd gemeten op een intervallschaal en de variabele onderwijsloopbaan op een nominale schaal (1,2).

Voor de vooranalyses werden er enkele beschrijvende statistieken uitgevoerd zodat er gecontroleerd kon worden voor assumpties. Er was gecontroleerd voor een normale verdeling en hiervoor was naar de skewness en kurtosis van de variabelen gekeken. Uit de vooranalyses bleek dat de verdeling van de diversiteit van het sociale netwerk normaal verdeeld was, omdat de waarde van de skewness en kurtosis tussen -1 en +1 lag. Daarentegen bleek uit de vooranalyses dat diversiteit van het sociale netwerk niet normaal verdeeld was, vanwege de waarde van

skweness (1.938) en waarde van kurtosis (5.619), die niet valt in het interval -1 tot 1. Voor de variabele opleiding gold ook dat er geen sprake was van een normale verdeling, waarbij de waarde van skweness (-.048) en kurtosis (-2.104) was.

Om samenhang te toetsen tussen de variabelen waren er correlaties berekend aan de hand van een Pearson product-moment correlation coëfficiënt (r). Voorafgaand aan het berekenen van correlaties, was er een lineair verband getoetst aan de hand van een scatterplot. Bij het uitvoeren van een scatterplot, kunnen ook uitbijters worden getraceerd, die ver van het gemiddelde af zitten. Vanwege het grote aantal respondenten ($N = 289$) was er gekozen om voor de diversiteit van het sociale netwerk en onderwijsloopbaan de analyses te doen met een parametrische toets (Pearson-correlation en T-toets).

Een independent-samples-t-test wordt uitgevoerd om gemiddelde scores te vergelijken van twee verschillende groepen van mensen of condities. Hierdoor kan er een significant verschil in gemiddelden gevonden worden tussen de twee groepen.

Om de onderzoeksvragen te beantwoorden was er gebruik gemaakt van SPSS. 21. Omdat er sprake was van groot aantal respondenten, was de power van de gebruikte vragenlijst in deel 1 groot, waardoor het significantie niveau kan worden aangescherpt. Hierdoor was er een kleine kans op het verwerpen van de nulhypothese, wanneer die niet waar blijkt te zijn. In deel 2 van het onderzoek was de power kleiner, vanwege het kleinere aantal respondenten.

4. Resultaten

4.1 Sociale participatie van ooit regulier onderwijs versus ooit speciaal onderwijs

In deze paragraaf wordt een beschrijvende analyse gegeven over jongvolwassen die ooit speciaal onderwijs hebben gevolgd en jongvolwassenen die nooit speciaal onderwijs hebben gevolgd met betrekking tot de variabele grootte en diversiteit van het sociale netwerk. De totale onderzoeksgroep bestond uit 289 proefpersonen, bestaande uit 158 mannen en 131 vrouwen. Van de 289 proefpersonen volgde 123 jongvolwassenen nooit speciaal onderwijs en 129 jongvolwassenen ooit speciaal onderwijs. Tabel 3.1 laat een overzicht zien van de gebruikte variabelen van het onderzoek van dr. S. Kef in dit onderzoek.

Tabel 3.1. *Beschrijvende onderzoeksresultaten*

Variabele	Gemiddelde	SD	Range
Grootte sociaal netwerk	24.391	15.728	0 - 130
Diversiteit sociaal netwerk	4.626	1.338	1 - 9

Om de grootte van het sociale netwerk te analyseren, was er een somscore gemaakt van de items van de 9 sectoren die te maken hebben met de grootte van het netwerk. Om de diversiteit van het sociale netwerk in kaart te brengen, was er gekeken naar het gemiddelde van het aantal sectoren waar 0 of 1 door respondenten was genoemd. Wanneer er bij een sector 0 of 1 was genoemd, kreeg die sector een 1. Wanneer er bijvoorbeeld bij 3 (of meer) sectoren 0 of 1 genoemd was, betekende dit een mindere mate van diversiteit. Door deze vergelijking te maken, was het mogelijk om personen met een hogere en mindere mate van diversiteit van het sociale netwerk te vergelijken.

Om de onderwijsloopbaan van jongvolwassenen met een visuele beperking in kaart te brengen, was er in de dataset gebruik gemaakt van het samenvoegen van drie verschillende variabelen. Ooit speciaal onderwijs of nooit speciaal onderwijs waren nodig om de hoofdvraag te kunnen analyseren. Dit was gedaan door de variabelen samen te voegen, waardoor jongvolwassenen die speciaal onderwijs hebben gevolgd of speciaal én regulier onderwijs hebben gevolgd, werden samengevoegd. En jongvolwassenen die ooit regulier onderwijs hebben gevolgd, werden samengevoegd.

Tabel 3.2

Sociale participatie indicatoren, grootte sociaal netwerk, diversiteit sociaal netwerk van ooit speciaal onderwijs respondenten en ooit regulier onderwijs respondenten

	Ooit speciaal onderwijs (N = 129)		Nooit speciaal onderwijs (N = 123)		t	Sig.
Grootte sociaal netwerk	Gem 22.961	SD 15.479	Gem 25.91	SD 16.029	1.49	.139
Diversiteit sociaal netwerk	4.729	1.413	4.455	1.288	.160	.110

* $p < .05$.

Om antwoord te geven op hoofdvraag 1 zijn er aan de hand van independent samples-t test de verschillen tussen opleiding (speciaal of regulier onderwijs) en sociale participatie (grootte sociaal netwerk en diversiteit sociaal netwerk).

Er worden geen significante verschillen gevonden als er gekeken wordt naar de variabele grootte sociaal netwerk, zie tabel 3.2. De grootte van het sociale netwerk komt in zowel de groep die ooit speciaal onderwijs volgt overeen met de groep die ooit regulier onderwijs volgt.

Op de variabele diversiteit van het sociale netwerk werd gekeken of er een significant verschil was tussen de groep die ooit regulier onderwijs volgde en de groep die ooit speciaal onderwijs volgde. Uit de analyse blijkt dat er geen significant verschil wordt gevonden, zie tabel 3.2.

4.2 Samenhang tussen de indicatoren van sociale participatie; grootte van het sociale netwerk en diversiteit van het sociale netwerk

Om de samenhang tussen de grootte van het sociale netwerk en diversiteit van het sociale netwerk te toetsen, was er een Pearson product-moment correlation coefficient gebruikt. Er was een sterk, negatieve correlatie tussen de twee variabelen, $r = -.643$, $n = 289$, $p < .001$. Wanneer iemand een groot netwerk heeft, dan zitten het aantal mensen gelijk en beter verdeeld over alle sectoren. Dit wil zeggen dat wanneer een respondenten hoog scoort op het beperkte mate van diversiteit, diegene lager scoort op de grootte van het sociale netwerk.

4.3 MentorSupport

De eerste onderzoeksvraag die was gesteld in deel 2: Hoe staan mensen uit de maatschappij tegenover een mentor support programma om daarmee kansen voor sociale participatie van jongeren met een visuele beperking te vergroten? Uit de open vragen van de vragenlijst ‘Sociale Participatie’ blijkt dat het merendeel van de respondenten positief reageert op de nieuwe interventie genaamd MentorSupport. In tabel 3.3 staan de algemene thema’s die er in resultaten zijn uitgekomen. Uit de vraag die gesteld werd in de vragenlijst was: ‘Hoe denkt u over Mentor Support?’, was er niemand van de respondenten die het er mee oneens was. Degene die MentorSupport een mooi initiatief vinden, hebben als argumenten dat ze denken dat jongeren met een visuele beperking steun nodig hebben in het dagelijks leven. De steun die ze hierdoor krijgen, is erg belangrijk voor jongeren tijdens hun ontwikkeling en de steun kan ze helpen de beperking te accepteren. Daarnaast wordt het voor de jongvolwassenen met een visuele beperking naast de steun van een mentor, makkelijker om daarna zelfstandig activiteiten te ondernemen. Een ander thema dat naar voren komt tijdens de analyse, is het feit dat veel respondenten bereid zijn om mee te werken als mentor zijnde. Op die manier staan mensen dichtbij de jongvolwassenen met een visuele beperking en kunnen ze op die manier erachter komen wat de gevoelens en emoties zijn bij iemand met een beperking. Elk mens is anders en heeft steun op maat nodig. Hierbij is sociale steun erg belangrijk en hiervoor zal een mentor ook zekere kennis moeten hebben wat betreft het uitvoeren van de functie. Sommige van de respondenten hebben het idee dat een mentor ook meer sociale steun en invloed kan hebben vergeleken een leerkracht. Wanneer jongeren gesteund worden in het ontwikkeling op sociaal gebied, zal zich dat op veel meer vlakken laten zien. Een deel van de respondenten heeft twijfels over MentorSupport. Een aspect wat daar mee te maken heeft, gaat over de functie als mentor. Ze denken dat jongeren met een visuele beperking juist zelfstandig moeten worden en daarbij een mentor niet nodig hebben en deze ontwikkeling juist alleen maar kan belemmeren. Sommige respondenten geven daarbij de opvoeding als argument. Zij denken dat het hebben van een visueel beperking op de juiste manier gestimuleerd kan worden door de ouders en de ouders de rol van een mentor kunnen invullen. Het hebben van een klik wordt ook als twijfel argument genoemd door respondenten. Ze denken dat er wel sprake moet zijn van een match tussen de jongere en mentor. Wanneer er geen sprake zou zijn van een wederzijdse klik, zal het voor beide partijen lastig worden. Daarnaast zou kennis van de mentor voor problemen kunnen zorgen,

wanneer het vrijwillig is, kan er niet gegarandeerd worden dat iedere mentor de juiste ondersteuning kan bieden.

Tabel 3.3

Resultaten maatschappij over MentorSupport

	Respondenten (N = 40)
Goed initiatief	22
Bereid zijn om mee te werken	4
Vergroot maatschappelijke betrokkenheid	9
Nauwelijks effectief	7

4.4 Verschil tussen jongvolwassenen die ooit speciaal onderwijs hebben gevolgd of nooit speciaal onderwijs volgens de maatschappij

In deel 2 was er onderzoek gedaan naar het verschil tussen jongvolwassenen die ooit speciaal onderwijs hebben gevolgd en jongvolwassenen die nooit speciaal onderwijs hebben gevolgd. Er was gekeken naar een samenhang tussen de twee indicatoren van sociale participatie. De twee vragen (vraag 37 & 38) die voor het beantwoorden van de hypothese waren gebruikt: -'Bij jongeren met een visuele beperking die ooit speciaal onderwijs hebben gevolgd, verloopt de sociale participatie beter dan jongeren die nooit speciaal onderwijs hebben gevolgd.' -'Jongeren met een visuele beperking van het speciaal onderwijs zullen meer baat hebben bij activiteiten met een mentor dan jongeren met een visuele beperking die het regulier onderwijs volgen.' Hier konden de respondenten hun antwoord geven op een vijf-punts Likert-schaal met de mogelijkheden: 'helemaal mee oneens, mee oneens, neutraal, mee eens, helemaal mee eens'.

De resultaten van de vragen zijn in tabel 4.4 te zien. Het merendeel van het aantal proefpersonen (N = 17) blijkt neutraal te zijn wat betreft vraag 37. Het merendeel van de respondenten is het er waarschijnlijk niet mee eens, maar ook niet mee oneens wat betreft de

eerste stelling. Bij vraag 38 is het merendeel van de respondenten ermee eens dat jongeren van het speciaal onderwijs meer baat zullen hebben bij activiteiten met een mentor, vergeleken jongeren die het regulier onderwijs volgen. 13 respondenten dachten dat jongeren met een visuele beperking die ooit speciaal onderwijs hebben gevolgd, de sociale participatie beter verloopt dan jongvolwassenen die nooit speciaal onderwijs hebben gevolgd (32.5%).

Tabel 4.4

Overzicht resultaten vraag 37 & 38.

	Vraag 37	Vraag 38
Helemaal mee oneens	2	1
Mee oneens	6	6
Neutraal	17	15
Mee eens	13	16
Helemaal mee eens	2	2

5. Conclusie

In het eerste deel van het onderzoek was er gekeken naar de onderzoeksvraag: hoe is de samenhang tussen de grootte en diversiteit van het sociale netwerk en wat is de rol daarvan tussen jongvolwassenen die ooit speciaal onderwijs hebben gevolgd vergeleken jongvolwassenen die nooit speciaal onderwijs hebben gevolgd. Voor de beantwoording van het eerste gedeelte van de onderzoeksvraag, de samenhang tussen de grootte en diversiteit van het sociale netwerk, was er in de huidige analyses een correlatie berekend. Deze correlatie liet een sterk negatief verband zien. Uit eerdere literatuur van Kef (1997) blijkt dat jongeren met een visuele beperking een minder groot sociaal netwerk hebben en daarbij minder dan vijf goede vrienden hebben in hun sociale netwerk. Dit komt overeen met de gevonden resultaten, waaruit geconcludeerd kan worden dat jongeren met een visuele beperking gemiddeld lager scoren op de diversiteit van het sociale netwerk. Dit kan betekenen dat jongvolwassenen met een klein sociaal netwerk, hoger

scoren op de mate van beperkte diversiteit. Dat wil zeggen dat diegene bij veel sectoren 0 of 1 persoon heeft genoemd, wat aangeeft dat het gaat om een minder mate van een beperkte diversiteit van het sociale netwerk. Deze resultaten komen overeen met ander onderzoek (Kef, 2004), waarin het verschil gevonden is tussen het netwerk van jongen met een visuele beperking en jongvolwassenen zonder een visuele beperking. Hieruit bleek namelijk dat jongeren met een visuele beperking steun hadden aan vrienden, maar deze vrienden bevinden zich allemaal op dezelfde plek, naast school hebben ze dan minder intense contacten.

Voor de tweede hypothese van het eerste deel van het onderzoek werd er verwacht dat jongeren met een visuele beperking die nooit speciaal onderwijs hebben gevolgd, hoger scoren op de indicatoren van sociale participatie vergeleken jongeren die ooit speciaal onderwijs hebben gevolgd. Uit de analyses bleek er geen significant verschil te zijn tussen jongvolwassenen die ooit speciaal onderwijs hebben gevolgd vergeleken jongeren die nooit speciaal onderwijs hebben gevolgd op de grootte van het sociale netwerk. Daarbij bleek er ook geen significant verschil te zijn tussen jongvolwassenen die ooit speciaal onderwijs hebben gevolgd vergeleken jongeren die nooit speciaal onderwijs hebben gevolgd op de diversiteit van het sociale netwerk. Uit de resultaten kon geconcludeerd worden dat er in dit huidige onderzoek geen samenhang blijkt tussen het type onderwijsloopbaan en de twee indicatoren van sociale participatie. Hieruit kon mogelijk blijken dat het type onderwijsloopbaan geen rol speelt tussen de grootte en diversiteit van het sociale netwerk. Een reden waarom het type onderwijsloopbaan geen rol speelt bij de grootte van het sociale netwerk, zou te maken kunnen hebben met de rol van de ambulante begeleider. Dit sluit aan met eerder genoemde literatuur van Hamstra en Gusta (2004), waaruit blijkt dat bij een functie als ambulante begeleider, het mogelijk is om een kind te stimuleren in zijn of haar ontwikkeling. Hierdoor zou het kunnen zijn dat jongeren met een visuele beperking van het speciale onderwijs uiteindelijk op dezelfde grootte en mate van diversiteit van het sociale netwerk uitkomen. Echter blijkt uit een onderzoek van Buts (2006) dat jongvolwassenen met een visuele beperking van het reguliere onderwijs, die nooit speciaal onderwijs hebben gevolgd, meer moeite hebben met vriendschappen opbouwen. Dit is alleen niet terug te zien in de resultaten. Omdat het verschil tussen speciaal en regulier onderwijs wellicht kleiner is geworden de afgelopen jaren, door middel van kwaliteit van de leerkrachten, steun van de ouders en ambulante begeleiders, zou het mogelijk kunnen zijn dat er geen verschil meer is tussen jongvolwassen die ooit speciaal onderwijs hebben gevolgd of nooit. Uit de literatuur van Mitsoui

et al., (2002) blijkt tevens dat jongeren van het speciaal onderwijs al vanaf het begin van hun ontwikkeling hulp en vaardigheden krijgen aangereikt op school waarmee ze worden voorbereidt op sociale integratie en onafhankelijkheid.

In het tweede deel van het huidige onderzoek was er gekeken naar de onderzoeksvraag: Hoe staan mensen uit de maatschappij tegenover een mentor support programma om daarmee kansen voor sociale participatie van jongeren met een visuele beperking te vergroten? Hierbij werd verwacht dat mensen uit de maatschappij positief staan tegenover de interventie MentorSupport. Daarnaast werd verwacht dat het een positieve invloed heeft op de indicatoren van sociale participatie van jongeren met een visuele beperking. Uit de resultaten blijkt dat het merendeel van de respondenten positief is tegenover de nieuwe interventie. De mening waren verdeeld over het aantal respondenten. Enkele respondenten hadden hun twijfels over de uitvoering van MentorSupport. Dit heeft wellicht te maken het feit dat de respondenten niet elke dag in aanraking komen met jongeren die een visuele beperking hebben en zich daardoor minder goed kunnen inleven in de situatie. Daarnaast zijn sommige respondenten erg enthousiast en zouden ze zich graag willen inzetten voor de nieuwe interventie, zoals bijvoorbeeld zelf vrijwilliger worden voor het project. Hieruit kan er mogelijk geconcludeerd worden dat zij zich beter kunnen inleven in de situatie van iemand met een visuele beperking en waarschijnlijk meer betrokken willen zijn binnen de samenleving. Een ander deel van de respondenten heeft twijfels over de invulling van de rol als mentor zijnde. Ze twijfelen over de relatie tussen een mentor en de jongere. Daarbij denken ze aan het belang van het hebben van een klik en dat niet zomaar iedereen dit zou kunnen gaan doen. Dit blijkt ook uit eerder genoemd onderzoek van Jeugdbescherming (Berger & Booij, 2003). Daaruit is gebleken dat het hebben van een mentor succesvol is als er sprake zou zijn van een wederzijdse klik, maar daarvoor wel trainingen moeten worden gegeven en daar wel tijd in gaat zitten wat betreft het matchen van een mentor en een jongere. Daarnaast blijkt ook uit het artikel dat het sociaal-emotioneel functioneren vooruit zal gaan tijdens begeleiding van een mentor. Dit blijkt ook de resultaten van het huidige onderzoek, waarbij het merendeel van de respondenten positief is over de vooruitgang van de ontwikkeling van een jongvolwassene met een visuele beperking. Over het algemeen blijkt uit de resultaten dat de hypothese bevestigd is en het merendeel van de respondenten positief is over MentorSupport.

De tweede hypothese in het tweede deel van het onderzoek was: er wordt verwacht dat jongeren met een visuele beperking die nooit speciaal onderwijs hebben gevolgd, hoger scoren op de indicatoren van sociale participatie vergeleken jongeren die ooit speciaal onderwijs hebben gevolgd. Met deze hypothese werd antwoord gegeven op de vraag, welke rol het type onderwijsloopbaan heeft op de mate van sociale participatie in de maatschappij. In de huidige resultaten bleek dat het merendeel van de respondenten het er niet mee oneens is, evenmin mee eens. Hierdoor is het lastiger om de resultaten te kunnen interpreteren, aangezien het merendeel de antwoord mogelijkheid 'neutraal' heeft ingevuld. Dit kan te maken hebben met onwetendheid van de respondenten wat betreft speciaal onderwijs. Uit de literatuur van Smeets (2007) blijkt het speciaal onderwijs een ingewikkeld en complex systeem te zijn en dat ouders vaak voor de keuze gaan om hun kind naar het regulier onderwijs te sturen. Ouders hebben de mogelijkheid om zelf een keuze daarin te maken, aangezien het hun kind is en hun keuze. Maar door de aandacht rondom speciaal onderwijs en soms negatieve aandacht daarop, is het voor de maatschappij niet onbegrijpelijk als zij een negatief beeld hebben over speciaal onderwijs. Daarbij is ook een deel van de respondenten het oneens met de stelling, waarbij dan geconcludeerd kan worden dat ze niet denken dat het type onderwijsloopbaan verschil maakt op de indicatoren van sociale participatie. Daarnaast is er onderzocht hoe de samenleving denkt over sociale participatie en de rol van het type onderwijsloopbaan. Waarbij het hebben van een mentor voor ondersteuning zou kunnen zorgen. Uit de literatuur van Pfeiffer en Pinquart (2011) blijkt ook dat het bieden van sociale ondersteuning belangrijk is voor de verdere ontwikkeling en jongeren van het speciaal onderwijs daar gemiddeld meer behoefte aan hebben.

5.1 Sterke en zwakke punten van het onderzoek

De indeling van de verschillende groepen lijkt een sterk punt. Door deze indeling was het type onderwijsloopbaan makkelijk te maken en was het mogelijk analyses erop uit te voeren. Helaas kon niet het aantal proefpersonen verwerkt worden in de bestaande groepen, omdat er sprake was van missende waardes. Echter, het aantal proefpersonen is juist een pluspunt in dit onderzoek. Sommige variabelen zijn niet normaal verdeeld, maar door het aantal proefpersonen is daarvoor gecorrigeerd en is het mogelijk om parametrische toetsen uit te voeren.

Een sterk punt van het tweede deel van het onderzoek heeft te maken met de afname van de vragenlijst in deel 2. Deze bestaat voor het merendeel uit gestandaardiseerde vragenlijsten, waardoor er geen sprake zou kunnen zijn van onbetrouwbare vragenlijsten.

Een zwak punt van het eerste deel van het onderzoek heeft te maken met de variabele ‘diversiteit van het sociale netwerk’. Deze variabele zou op vele andere manieren nog onderzocht kunnen worden. Er zou gekeken kunnen worden naar familieleden versus niet-familieleden of naar jongeren met een visuele beperking en zonder een visuele beperking.

Een zwak punt van het tweede deel van het onderzoek heeft te maken met het lage aantal respondenten (N = 40). Hierdoor was het nauwelijks mogelijk om betrouwbare conclusies te trekken en is het moeilijk om de twee groepen (nooit speciaal onderwijs en ooit speciaal onderwijs) te vergelijken. Daarnaast is er vanwege het grote aantal respondenten dat ‘neutraal’ had ingevuld voor de vragen (vraag 37&38), moeilijk om de resultaten te interpreteren.

Verder waren er in het tweede deel van het onderzoek open vragen gesteld aan het einde van de vragenlijst. Deze open vragen waren over het algemeen makkelijk in thema’s op te delen, maar het waren maar enkele thema’s. Hierdoor was het lastig om een onderscheid te maken tussen de mening van respondenten. De sociale wenselijkheid van respondenten was in het tweede deel ook aanwezig, omdat veel respondenten niet op een verkeerde manier over wilde komen bij het invullen van de vragen, omdat het een gevoelig onderwerp is en waar wellicht de respondenten bang voor waren.

5.2 Aanbevelingen

In het eerste deel van het onderzoek is er gezocht naar een verschil tussen de grootte en diversiteit van het netwerk. In het tweede deel van het onderzoek is er gekeken naar de nieuwe interventie MentorSupport. Hiermee zal sociale steun geboden worden aan visuele beperkte jongeren. Wanneer deze jongeren gesteund worden in hun sociale participatie proces, zal het onderhouden van bestaande contacten belangrijk zijn. Bestaande contacten zoals vrienden van vroeger of klasgenoten. Deze contacten zijn belangrijk voor de jongvolwassenen en blijft belangrijk voor hun eigen waardering en zelfvertrouwen. Een mentor kan hier inzicht in krijgen en een eerste stap daarmee maken, door diegene te stimuleren in vriendschappen die al bestaan. Wellicht zouden er afspraken gemaakt kunnen worden tussen een vriend of vriendin van een jongvolwassenen met een visuele beperking, door op die manier de vriend of vriendin meer inzicht te geven in wat er precies speelt.

In vervolgonderzoek van deel 1 zou er gekeken kunnen worden naar de opvoedingsstijl van ouders. Omdat er verschillende stijlen zijn, is er een grote kans dat die invloed zou kunnen hebben op het type onderwijsloopbaan, maar ook op de sociale participatie. De opvoedingsstijlen

zouden uitgevraagd kunnen worden aan de hand van open vragen, waarmee enkele scenario's die te maken hebben met de opvoeding, gesteld kunnen worden. Door meer te weten te komen over de ouders, kunnen externe factoren, zoals omgeving, beter gecontroleerd worden in de analyse. In vervolgonderzoek zou er in deel 2 meer aandacht gericht kunnen worden op het verschil van type onderwijsloopbaan. Door hier meer aandacht op te richten, omdat het merendeel van de jongeren met een visuele beperking naar het reguliere onderwijs gaat, is het voor de respondenten duidelijker wat het verschil precies inhoudt. Omdat er vaak een negatief beeld heerst wat betreft speciaal onderwijs, is het van belang speciaal onderwijs beter toe te lichten om daarmee niet respondenten al in de richting van regulier onderwijs te sturen, omdat ze daar een positiever beeld over hebben.

De aandacht van de doelgroep van dit onderzoek gaat over het type onderwijsloopbaan. Maar er zijn naast het type onderwijsloopbaan, nog meer factoren die invloed hebben op de grootte en diversiteit van het sociale netwerk. Hier zou in vervolgonderzoek meer rekening gehouden kunnen worden, aangezien ouders ook een grote invloed hebben op het type onderwijs waar hun kind mee in aanmerking komt, maar ook factoren zoals IQ, leeftijd en SES.

De indicatoren van sociale participatie hebben daarbij ook meerdere factoren waarop ze invloed hebben. De grootte van het sociale netwerk kan bijvoorbeeld ook van invloed zijn op de omgeving van een jongvolwassene, zoals de plaats waar diegene leeft en woont, maar ook de achtergrond van de jongvolwassene. In de praktijk is dat moeilijk om te achterhalen, maar in vervolgonderzoek zou daar ook rekening mee gehouden moeten worden.

Daarbij is het verschil tussen het type onderwijs tegenwoordig ongelijk verdeeld, waardoor de groepen niet meer gelijk verdeeld zijn. Hierdoor zijn de uitkomsten niet meer generaliseerbaar. In de toekomst zou hier rekening mee moeten gehouden worden, door wellicht de groepen apart te vergelijken met andere variabelen.

In het eerste deel van dit onderzoek is er gekeken naar de rol van het type onderwijsloopbaan op de grootte en diversiteit van het sociale netwerk. Voor jongvolwassenen met een (visuele) beperking en hun sociale functioneren, zijn er in dit onderzoek geen bevestigende resultaten gevonden voor de rol van het type onderwijsloopbaan. Dit wil zeggen dat het type onderwijs op dit moment nauwelijks samenhang heeft met de indicatoren van sociale participatie. Dit kan als positief worden ervaren, aangezien jongeren met een visuele beperking op het speciaal onderwijs gelijke kansen hebben als jongeren die nooit speciaal onderwijs hebben gevolgd. Uit de literatuur

bleek dat jongeren van het speciale onderwijs al genoeg obstakels ervaren wat betreft sociale integratie. Na de resultaten van dit onderzoek te analyseren, blijkt dat het verschil niet significant is wat betreft de grootte en diversiteit van het sociale netwerk. Waardoor de jongeren met een visuele beperking en het speciaal onderwijs weer een stap hebben gezet in hun ‘sociale ontwikkeling’. Daarnaast blijkt dat jongeren met een visuele beperking minder snel in een sociaal isolement terecht kunnen komen, aangezien ze op veel manieren worden ondersteund. Hier sluit ook het tweede deel van dit onderzoek op aan. Aangezien daaruit blijkt dat de nieuwe interventie MentorSupport gemiddeld positief beoordeeld wordt. Hierdoor zullen in de toekomst waarschijnlijk jongeren met een beperking begeleidt worden door een mentor. Als laatste is er nog gekeken naar de mening van de maatschappij wat betreft de mate van sociale participatie en het type onderwijsloopbaan. Hieruit blijkt dat het merendeel van de participanten denkt dat jongeren die ooit speciaal onderwijs hebben gevolgd, meer baat hebben bij het hebben van een mentor. Dit verduidelijkt het beeld wat betreft de mening van de samenleving over het type onderwijsloopbaan en de verwachtingen daarvan.

6. Bijlagen

6.1 Wervingsbrief Sociale Participatie

Amsterdam, mei 2014

Betreft: deelname onderzoek Vrije Universiteit

Geachte meneer/mevrouw,

Graag willen wij u vragen deel te nemen aan ons onderzoek voor onze afstudeerscriptie aan de Vrije Universiteit. Wij zijn derdejaars Bachelorstudenten van de opleiding Pedagogische Wetenschappen aan de Faculteit Psychologie en Pedagogiek. Onze begeleiders zijn onderzoekers van deze faculteit: dr. Sabina Kef en Eline Heppe MSc. Wij voeren onderzoek uit naar de sociale participatie van jongeren met een visuele beperking. Onder sociale participatie verstaan wij het actief en naar wens kunnen deelnemen aan de samenleving door activiteiten te ondernemen met vrienden/leeftijdsgenoten, op het werk/onderwijs, tijdens vrijetijdsbesteding et cetera.

Voor jongeren die blind of slechtziend zijn, wordt op dit moment Mentor Support ontwikkeld. Deze interventie is bedoeld om de sociale participatie te bevorderen. Bij Mentor Support zal de jongere een jaar lang gekoppeld worden aan een mentor om samen elke maand activiteiten te ondernemen. Zo krijgt de jongere een steuntje in de rug op de drie domeinen sociale relaties, werk en vrije tijd. Door samen met de mentor activiteiten te ondernemen buitenshuis, krijgt de jongere de mogelijkheid om het sociale netwerk uit te breiden en meer te participeren in de samenleving.

Om Mentor Support een goede start te geven later dit jaar, is het belangrijk om de houding van de maatschappij ten opzichte van dit programma en personen met een visuele beperking in het algemeen te onderzoeken. Met behulp van deze informatie kan Mentor Support verder worden ontwikkeld. Daarom interviewen wij voor ons afstudeeronderzoek verschillende personen uit de maatschappij, zoals medewerkers van een bioscoop, museum of café, trainers van sport en vrijetijdsclubs en u bent daar onderdeel van.

Wij vragen u om deel te nemen aan ons interview. Het interview duurt ongeveer 20 minuten, afhankelijk van de antwoorden die u geeft. Uw deelname aan het onderzoek is vrijwillig en u kunt op ieder door u aangegeven moment stoppen met uw deelname. Tussentijds vragen stellen is altijd mogelijk. Al uw gegevens zullen vertrouwelijk worden behandeld en worden alleen voor dit onderzoek gebruikt. Het is mogelijk om u na afloop van het onderzoek een samenvatting van de onderzoeksresultaten te mailen.

Heeft u op dit moment vragen?

Voor vragen kunt u mailen naar j.a.karsten@student.vu.nl of naar s.kef@vu.nl

Wij hopen op uw medewerking. Bij voorbaat dank,

Nesibe Aydin, Ashvita Bisai, Bella van Erp, Annemarie Karsten, & Marilou Strijers

Bachelorstudenten Pedagogische Wetenschappen van de Vrije Universiteit Amsterdam, Faculteit der Psychologie en Pedagogiek

Voor meer informatie kijk op www.psy.vu.nl/verderkijken

6.2 Vragenlijst Sociale Participatie

vrije Universiteit amsterdam

Vragenlijst Sociale Participatie

Voor u ligt een lijst met vragen over Mentor Support. Graag zouden wij u willen vragen de vragenlijst in te vullen om de sociale participatie van jongeren met een visuele beperking te bevorderen. Wij stellen uw deelname zeer op prijs.

Het interview bestaat uit een vragenlijst die gevolgd wordt door een aantal open vragen. Het interview zal ongeveer 20 minuten duren afhankelijk van de antwoorden die u geeft, waarbij u elk moment in de gelegenheid bent om vragen te stellen. Er is geen goed of fout antwoord.

Voorafgaand wordt wat algemene informatie over uzelf gevraagd. De vragenlijst wordt anoniem en vertrouwelijk gebruikt, waarbij deelname aan dit onderzoek geheel vrijwillig is en u op elk moment uw deelname kunt beëindigen.

Bij voorbaat hartelijk dank,

Nesibe Aydin, Ashvita Bisai, Bella van Erp, Annemarie Karsten & Marilou Strijers

Bachelorstudenten Pedagogische Wetenschappen van de Vrije Universiteit Amsterdam
Faculteit der Psychologie en Pedagogiek

Begeleiders: dr. Sabina Kef & Eline Heppe MSc.

Deel 1 Achtergrondgegevens

1. Respondentnummer:

2. Geslacht Man Vrouw

3. Leeftijd

4. Nationaliteit

5. Huidig Opleidingsniveau

Basisschool

VMBO/MAVO

HAVO

VWO

MBO

HBO

WO

6. Kent u iemand die blind of zeer slechtziend is? Ja Nee

7. Zo ja: Wat is de relatie die u hebt met deze persoon? (meerdere antwoorden mogelijk)

Gezinslid

Familielid

Vriend

Kennis

Geen persoonlijk contact

Deel 2 Vragen over uzelf

Hieronder staat een aantal uitspraken over uzelf.

Wilt u de uitspraken

lezen en aangeven in hoeverre u het met deze uitspraken eens bent? U kunt kiezen uit een schaal met vijf mogelijkheden.

	Helemaal mee oneens	Mee oneens	Neutraal	Mee eens	Helemaal mee eens
--	---------------------------	---------------	----------	----------	----------------------

8. Ik weet wat een visuele beperking	☐	☐	☐	☐	☐
--------------------------------------	-----------------------	-----------------------	-----------------------	-----------------------	-----------------------

is

9. Ik heb de kennis om mij in te kunnen leven in het dagelijks functioneren van iemand met een visuele beperking

☐	☐	☐	☐	☐
-----------------------	-----------------------	-----------------------	-----------------------	-----------------------

10. Ik zou niet samen willen werken met mensen met een visuele beperking

☐	☐	☐	☐	☐
-----------------------	-----------------------	-----------------------	-----------------------	-----------------------

11. Mensen met een visuele beperking maken mij angstig

☐	☐	☐	☐	☐
-----------------------	-----------------------	-----------------------	-----------------------	-----------------------

12. Ik zou geen contact willen hebben met mensen met een visuele beperking

☐	☐	☐	☐	☐
-----------------------	-----------------------	-----------------------	-----------------------	-----------------------

13. Het hebben van een vriendschap met iemand met een visuele beperking zou ik geen probleem vinden

☐	☐	☐	☐	☐
-----------------------	-----------------------	-----------------------	-----------------------	-----------------------

14. Het hebben van een romantische relatie met iemand met een visuele beperking zou ik geen probleem vinden

☐	☐	☐	☐	☐
-----------------------	-----------------------	-----------------------	-----------------------	-----------------------

15.Mensen met een visuele beperking maken mij boos

Deel 3 Mensen met een visuele beperking

Hieronder staat een aantal uitspraken over mensen met een visuele beperking. Wilt u de uitspraken lezen en aangeven in hoeverre u het met deze uitspraken eens bent?

	Helemaal mee oneens	Mee oneens	Neutraal	Mee eens	Helemaal mee eens
16.Mensen met een visuele beperking worden minder serieus genomen	☐	☐	☐	☐	☐
17.Mensen met een visuele beperking vermijden bepaalde sociale situaties	☐	☐	☐	☐	☐
18.Mensen met een visuele beperking voelen zich op hun gemak in sociale situaties	☐	☐	☐	☐	☐
19.Mensen met een visuele beperking hebben meer last van schaamte	☐	☐	☐	☐	☐
20.Mensen met een visuele beperking wekken medelijden op	☐	☐	☐	☐	☐

21. Goed ziende mensen discrimineren mensen met een visuele beperking 0 0 0 0 0

22. Mensen met een visuele beperking hebben meer hulp nodig dan er nu al geboden wordt 0 0 0 0 0

23. Mensen met een visuele beperking kunnen hetzelfde werk doen als mensen zonder visuele beperking 0 0 0 0 0

Deel 4 Sociale participatie van jongeren met visuele beperking

Er volgen een aantal vragen over sociale participatie, het aanvaarden van de beperking, zelfwaardering en speciaal onderwijs. Hieronder vindt u een korte uitleg over wat wij hiermee bedoelen.

Onder *sociale participatie* verstaan wij het op een actieve en wenselijke manier kunnen deelnemen aan de samenleving door activiteiten te ondernemen met vrienden/leeftijdsgenoten, op het werk/onderwijs, tijdens vrijetijdsbesteding etc.

Onder het *aanvaarden van de beperking* wordt het proces van het zichzelf accepteren, het begrijpen van de beperking en de daaraan verbonden consequenties, verstaan.

Onder *zelfwaardering* wordt de waardeschatting die iemand van zichzelf maakt verstaan. De zelfwaardering is het resultaat van zelfevaluaties over de persoon zelf in relatie tot anderen.

Onder *speciaal onderwijs* verstaan wij als een kind of jongvolwassene met een visuele beperking niet mee kan komen op een reguliere basisschool of als de basisschool niet passend onderwijs kan bieden aan een kind met een visuele beperking, kan de leerling naar een school voor speciaal onderwijs van Visio of Bartimeus.

Helemaal Mee Neutraal Mee eens Helemaal
mee

	oneens	oneens			mee eens
24.Man of vrouw zijn speelt een rol bij de sociale participatie van jongeren met een visuele beperking	0	0	0	0	0
25.Bij meiden verloopt de sociale participatie beter dan bij jongens	0	0	0	0	0
26.Leeftijd speelt een rol bij de sociale participatie van de adolescent met een visuele beperking	0	0	0	0	0
27.Bij jongeren met een visuele beperking in de leeftijdscategorie van 14-24 jaar verloopt de sociale participatie beter dan bij jongeren in de leeftijdscategorie van 25-plus.	0	0	0	0	0
28.Kinderen met een visuele beperking die door hun ouders teveel worden beschermd, participeren minder goed in de maatschappij.	0	0	0	0	0
29. Kinderen die worden afgewezen door hun ouders vanwege hun visuele beperking, participeren minder goed in de maatschappij.	0	0	0	0	0

30. Kinderen met een visuele beperking die veel emotionele warmte ontvangen van hun ouders, participeren beter in de maatschappij.	0	0	0	0	0
31. Mensen met een visuele beperking kunnen hetzelfde werk doen als mensen zonder visuele beperking	0	0	0	0	0
32. Broers en/of zussen spelen een belangrijke rol bij de sociale participatie van visueel gehandicapte jongeren	0	0	0	0	0
33. Hoe groter het aantal broers en/of zussen hoe beter de sociale participatie van jongeren met een visuele beperking	0	0	0	0	0
34. Een goede relatie met broers en/of zussen bevordert de sociale participatie van jongeren met een visuele beperking	0	0	0	0	0
35. De mate van zelfwaardering bij de adolescent met een visuele beperking draagt bij aan de sociale participatie in de maatschappij	0	0	0	0	0

36. De mate van aanvaarding van de beperking bij de adolescent met een visuele beperking draagt bij aan de sociale participatie in de maatschappij. 0 0 0 0 0

37. Bij jongeren met een visuele beperking die ooit speciaal onderwijs hebben gevolgd, verloopt de sociale participatie beter dan jongeren die nooit speciaal onderwijs hebben gevolgd 0 0 0 0 0

38. Jongeren met een visuele beperking van het speciaal onderwijs zullen meer baat hebben bij activiteiten met een mentor dan jongeren met een visuele beperking die het regulier onderwijs volgen 0 0 0 0 0

Er zal nu worden overgegaan tot een aantal open vragen met betrekking tot de sociale participatie van jongeren met een visuele beperking. De vragen zullen door de onderzoeker gesteld worden.

Alvast hartelijk bedankt voor uw tijd en medewerking. Als u geïnteresseerd bent in de uiteindelijke resultaten en de samenvatting van het onderzoek kunt u aan het einde van het interview uw e-mailadres invullen op onze emaillijst.

Met vriendelijke groet,

Nesibe Aydin, Ashvita Bisai, Bella van Erp, Annemarie Karsten, & Marilou Strijers

Deel 5. Open vragen over de sociale participatie

Respondentnummer herhalen:

39. Denkt u dat jongeren met een visuele beperking (zonder andere beperking) goed sociaal kunnen participeren in de maatschappij?
Waarom?

40. Instructeur/docent: Stel dat een jongere die niet goed kan zien mee komt doen aan uw les.
Hoe zou u reageren?

Gezin/vrienden: Stel dat een jongere die niet goed kan zien bij u thuis komt
Hoe zou u reageren?

7. Referenties

Berger, M. & Booij, Y. (2003). Mentoring in de Jeugdzorg. *Pedagogiek*, 23(1), 40 – 53.

Biersteker, L.M. (2012). *Ouderlijke stress en parental self-efficacy bij jongvolwassenen met een visuele beperking: samenhang met onderwijs en kenmerken van de visuele beperking*. Amsterdam: Vrije Universiteit (masterscriptie).

Bragjone, M. (2013). *Retrospectieve blik op opvoeding door ouders en de samenhang met de persoonlijke ontplooiing van hun jongvolwassen kinderen met een visuele beperking*. Amsterdam, Vrije Universiteit.

Buts, L.J. (2009). *'Even goede vrienden?'. Onderzoek naar vriendschaprelaties van adolescenten met een visuele beperking en samenhang met onderwijsachtergrond en opvoeding*. Amsterdam, Vrije Universiteit.

Cardol, M. Vervloet, M., Rijken, M. (2005). *Participatie van mensen met beperkingen 2005, basismeting participatiemonitor*. Utrecht, Nivel 2006.

Foley, J. (1990). Centrale visusstoornissen bij kinderen. *Stimulus*, 9, 139-141

Gold, D., Shaw, A., Wolffe, K. (2010). The social lives of Canadian youth with visual impairments. *Journal of visual impairment & blindness*, 104(7), 431-443.

Grossman, J.B. & Rhodes, J.E. (2002). The Test of Time: Predictors and Effects of Duration in Youth Mentoring Relationships. *American Journal of Community Psychology*, Vol. 30 (2), 199-219

Hamstra, D.G., & Gusta, D. (2004). *Gewoon en anders: integratie van leerlingen met beperkingen in het regulier onderwijs in Almere*. Groningen: Universiteit van Groningen.

Huurre, T. M., & Aro, H. M. (1998). Psychosocial development among adolescents with visual

impairment. *European Child and Adolescent Psychiatry*, 7, 73–78.

Karsten, S., Peetsma, T., Roeleveld, J. & Vergeer, M. (2003). The Dutch policy of integration put to the test: differences in academic and psychosocial development of pupils in special and mainstream education. *European Journal of Special Needs Education*, 16, 3, 193-205.

Kef, S. (1997). The Personal Network of Blind and Visually impaired Adolescents. *Journal of Visual Impairment & Blindness*, 91, 3, 236–244.

Kef, S. (1999). *Outlook on relations. Personal networks and psychosocial characteristics of visually impaired adolescents*. Amsterdam: Thela Thesis (proefschrift).

Kef, S. & Dekovic, M. (2004). The role of parental and peer support in adolescents well-being: a comparison of adolescents with and without a visual impairment. *Journal of Adolescence*, 27, 453-466.

Kef, S. (2006). *Omgaan met anderen en jezelf. Onderzoek naar de psychosociale ontwikkeling, sociale netwerken en opvoeding van adolescenten en jongvolwassenen met een visuele beperking. Eindrapport InZicht*. Amsterdam: VU.

Kef, S. (2009). *Tussenmenselijke interacties en relaties bij slechtziende jongeren*. In P.L. Looijestijn & G. van Delden, redactie (2010). *Handboek Visueel Profiel – een ICF geïnspireerde werkwijze over over visuele waarneming, slechtziendheid en visuele revalidatie*. Koninklijke Visio. Huizen. Publicatie op www.visueelprofiel.nl. ISBN: 90-74641-10-5.

Kef, S. (2013). *Belangrijke factoren bij het ouderschap van vaders en moeders met een visuele beperking. Samenvatting VU-ZonMw InZicht project*. Amsterdam: VU

Law, M., Finkelman, S., Hurley, P., Rosenbaum, P., King, S., King, G. & Hanna, S. (2004). *Scandinavian Journal Occupational Therapy*, 11(4), 156-162.

Lieberman, L.J., Ponchillia, P.E. & Ponchillia, S.V. (1965). *Physical Education and Sport for People with Visual Impairment and Deafblindness: Foundations of Instruction*. NY, New York: AFB Press.

Limburg, H. (2007). *Epidemiologie van visuele beperkingen en een demografische*

verkenning. Grootebroek: Health Information Services, Rapport.

McConachie, H., Colver, A.F., Forsyth, R.J., Jarvis, S.N. & Parkinson, K.N. (2006). Participation of disabled children: how should it be characterised and measured? *Disability and Rehabilitation*, 28(18): 1157 – 1164

Meij, H., Ince, D. (2013). *De ontwikkeling van kinderen*. Utrecht: Nederlands Jeugdinstituut

Metsiou, K., Papadopoulos, K. & Agaliotis, I. (2011). Adaptive behavior of primary school students with visual impairments: The impact of educational settings. *Elsevier*, 32, 2340 – 2345.

Mijnals, G.J. (2011). *Sociale participatie van jonge mensen met een visuele beperking in het voortgezet speciaal onderwijs (VSO), het regulier voortgezet onderwijs (RVO) en na het afronden van het VSO*. Amsterdam: Vrije Universiteit, Master these, Orthopedagogiek

Monks, F.J. & Knoers, A.M.P. (2004). *Ontwikkelingspsychologie. Inleiding tot de verschillende deelgebieden*. Assen: Koninklijke Van Gorcum BV.

Nada Raja, S., McGee, R., & Stanton, W. R. (1992). Perceived attachments to parents and peers and psychological well-being in adolescence. *Journal of Youth and Adolescence*, 21, 471–485.

Peetsma, T.T.D., Gijtenbeek, J. & E.C. Mellink. (1999). *Ouders over onderwijs aan visueel gehandicapte leerlingen. Een onderzoek naar hun tevredenheid en invloed op het onderwijs aan hun kind*. Amsterdam: SCO: Kohnstamm .

Pfeiffer, J. P. & Pinquart, M. (2011). Attainment of developmental tasks by adolescents with visual impairments and sighted adolescents. *Journal of Visual Impairment & Blindness*, 29, 2, 113-129.

Pinquart, M. & Pfeiffer, J.P. (2013). Perceived social support in adolescents with and without visual impairment. *Elsevier*, 34, 4125 – 4133.

Raghavendra, A., Olsson, C., Sampson, J., McInerney, R. & Connell, T. (2012). *Augmentative and Alternative Communication*, 28, 33–43.

Smeets, E. (2007). *Speciaal of apart*. Nijmegen: ITS.

Thirumanickam, A., Raghavendra, P. & Olsson, C. (2011). *Augmentative and Alternative Communication*, 27(3), 195–204.

Tracy, E.M. & Whittaker, J.K. (1990). The Social Network Map: assessing social support in clinical practice. *Families in Society*, 71, 461-470.

Valdes, K.A., Williamson, C.L., & Wagner, M.M. (1990). *The National Longitudinal Transition Study of Special Education Students*. Menlo Park, CA: SRI International.

Wolters, N., Knoors, H.E.T., Cillessen, A.H.N. & Verhoeven, L. (2011). Predicting acceptance and popularity in early adolescence as a function of hearingstatus,gender,andeducationalsetting. *Elsevier*, 32, 2553-2565.